

بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسی و پیش‌بینی سود هر سهم شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

میلاذ وهاب‌زاده گردرودباری

کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

EMAIL: vahabzadehmilad@gmail.com

چکیده - با توجه به اهمیت پیش‌بینی سودهای آتی، سرمایه‌گذاران همواره در جستجوی معیاری مربوط جهت پیش‌بینی آن هستند، لذا سودهای گذشته و جریان نقد عملیاتی را به‌عنوان معیاری مربوط جهت پیش‌بینی سودهای آتی یافته‌اند. این مطالعه به بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسی و تغییرپذیری بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. فرضیه‌های پژوهش با استفاده از رگرسیون داده‌های تلفیقی و روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته مورد آزمون قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش، نمونه‌ای از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۴ می‌باشد. نتایج حاصل از بررسی ۵۶ شرکت عضو نمونه آماری تحقیق نشان می‌دهد که بین دوره تصدی حسابرسی و پیش‌بینی سود هر سهم رابطه معناداری وجود دارد.

کلید واژه: دوره تصدی حسابرسی، پیش‌بینی سود هر سهم، بورس اوراق بهادار تهران

مقدمه

مطالعات دوره تصدی حسابرسی به بررسی این امر می‌پردازند که آیا مدت طولانی رابطه حسابرسی - صاحبکار بر کیفیت حسابرسی تاثیر دارد یا خیر. علت و محرک این تحقیقات نیز دعوت به تغییر اجباری یا اختیاری حسابرسی می‌باشد. استدلالی که در جهت تغییر حسابرسی عنوان می‌شود این است که دوره تصدی بلندمدت استقلال حسابرسی را خدشه‌دار می‌کند. استدلال مخالف نیز این است که حسابرسان از انگیزه‌های اقتصادی قوی برای حفظ استقلال برخوردارند و سازوکارهای داخلی از قبیل چرخش پرسنل برای حفظ استقلال و تردید حرفه‌ای حسابرسان کافی می‌باشد [۱۵]. همچنین استدلال می‌شود که دوره تصدی بلندمدت تر باعث آشنایی بیشتر حسابرسی با عملیات تجاری و مسائل گزارشگری صاحبکار می‌شود و لذا کیفیت حسابرسی

افزایش می‌یابد [۱۲]. با توجه به این موارد می‌توان متصور بود که دوره تصدی حسابرسان بر کیفیت اطلاعات مالی یا تاثیر مثبت داشته و یا اینکه سرمایه‌گذاران، دوره تصدی بلندمدت‌تر را به‌عنوان علامتی منفی ارزیابی کرده و سبب عدم اطمینان اطلاعاتی گردد. با توجه به این دو استدلال رقیب، صرف‌نظر از مستقیم یا معکوس بودن این رابطه، انتظار می‌رود که دوره تصدی حسابرسان با عدم اطمینان اطلاعاتی رابطه داشته باشد. سازمان حسابرسان به‌عنوان شخصیت قانون‌گذاری اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسان در کشور، در نشریه ۱۲۳ آئین رفتار حرفه‌ای چنین بیان شده است: بکارگیری کارکنان ارشد در ارتباط با یک صاحبکار برای سال‌های متمادی ممکن است تهدید برای استقلال باشد و در چنین شرایطی حسابدار حرفه‌ای مستقل باید اقداماتی را به منظور حصول اطمینان از حفظ استقلال و بی‌طرفی انجام دهد. از جمله اقدامات کنترلی و حفاظت‌هایی که می‌توان در این زمینه انجام داد چرخش اعضای ارشد تیم اطمینان، درگیر نمودن یک حسابدار حرفه‌ای اضافی جهت مرور کار انجام شده اعضای ارشد یا مشورت در صورت لزوم، و در نهایت مرور کیفیت کار به‌صورت داخلی اما مستقل می‌باشد.

در این رابطه فدراسیون بین‌المللی حسابداراندر آئین رفتار حرفه‌ای خود بیان می‌دارد: هنگامی که شرکای حسابرسان با تجربه و دانش لازم، محدود باشند، چرخش شریک ممکن است حفاظت مناسبی نباشد و در این رابطه باید حفاظت‌های دیگری به‌کار گرفته شود مثل درگیر ساختن حسابدار حرفه‌ای دیگری از داخل یا خارج مؤسسه، جهت مرور کار انجام شده یا در صورت لزوم جهت مشورت که ارتباطی با تیم اطمینان ندارد. انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری و سازمان‌های ناظر حرفه از دیرباز نگران تاثیر دوره تصدی بلندمدت حسابرسان شرکت توسط یک حسابرس بوده‌اند، سازمان‌های ناظر بر حرفه به‌دلیل اثرات منفی دوره تصدی بلندمدت بر استقلال حسابرسان، از آن به‌عنوان یک تهدید بر کیفیت حسابرسان یاد می‌کنند. براین اساس آنها به دنبال محدود نمودن طول دوره تصدی حسابرسان در سطح مؤسسه حسابرسان و یا شرکاء حسابرسان بوده‌اند و نگرانی اصلی در این زمینه این است که با افزایش طول دوره تصدی حسابرسان، استقلال حسابرسان کاهش و در نتیجه، حسابرسان تمایل بیشتری برای کنار آمدن و پذیرفتن شیوه‌های گزارشگری شرکت‌ها خواهند داشت و این به کاهش کیفیت حسابرسان با افزایش طول دوره تصدی حسابرسان می‌باشد. در نقطه مقابل، عده‌ای بر این باور هستند که افزایش طول دوره تصدی باعث افزایش کیفیت حسابرسان می‌شود زیرا که حسابرسان برای ارتقاء کیفیت حسابرسان نیاز به شناخت کسب‌وکار خاص مشتری بوده و این دانش و شناخت در طول زمان به دست می‌آید. از این‌رو، این گروه اعتقاد دارند که افزایش طول دوره تصدی باعث افزایش کیفیت حسابرسان

می‌گردد. یکی از رویکردهایی که در بیشتر کشورها برای محدود نمودن طول دوره تصدی حسابداری اتخاذ گردیده، استفاده از سیاست چرخش اجباریشرکا حسابداری می‌باشد که در ایران طبق دستورالعمل سازمان بورس، مؤسسات حسابداری بعد از گذشت ۴ سال مجاز نیستند، مجدداً سمت حسابرس مستقل و بازرس قانونی شرکت واحدی را بپذیرند. با توجه به موارد مذکور هدف این مطالعه بررسی تاثیر طول دوره تصدی حسابداری بر عدماطمینان اطلاعاتی می‌باشد که در دو دیدگاه اثرات منفی دوره تصدی بلندمدت و اثرات مثبت دوره تصدی بلندمدت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

وجود اطلاعات محرمانه مدیران و عدم دقت در اطلاعات گزارش شده باعث افزایش ریسک اطلاعات خواهد شد. بازده مورد انتظار سرمایه‌گذاران تحت تاثیر ریسک اطلاعات قرار دارد. ریسک اطلاعات بستگی به میزان اطلاعات محرمانه و عدم دقت اطلاعات عمومی گزارش شده دارد. هرچه میزان اطلاعات محرمانه بیشتر و دقت اطلاعات ارائه شده کمتر باشد بازده مورد انتظار سرمایه‌گذاران بالاتر خواهد بود [۱۵]. با توجه به اینکه ریسک اطلاعات از میزان دقت در اطلاعات ارائه شده و ناتوانی اطلاعات موجود در برآورد بازده مورد انتظار ناشی می‌شود، تغییرات سود به‌عنوان شاخص ریسک اطلاعات حسابداری شناخته می‌شود. برای اینکه سود بتواند در ارزیابی عملکرد و توان سودآوری یک شرکت به استفاده‌کنندگان کمک کند و سرمایه‌گذاران با اتکاء به اطلاعات سود، بازده مورد انتظار خود را برآورد کنند، ارائه اطلاعات باید به نحوی باشد که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی مؤثر باشد. بنابراین علاوه بر اینکه رقم سود گزارش شده برای سرمایه‌گذاران مهم است و بر تصمیم‌های آنها تاثیر دارد، پایداری سود نیز به‌عنوان یکی از ویژگی‌های کیفی سود، مورد توجه خاص سرمایه‌گذاران است. پژوهش‌ها نشان داده است که نوسان کم و پایدار سود، حکایت از کیفیت آن دارد. به این ترتیب سرمایه‌گذاران با اطمینان بیشتر در سهام شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که روند سود آنها با ثبات‌تر است [۱]. تاکنون پژوهش‌های مختلفی در خصوص انگیزه‌ها و محرک‌های مؤثر بر مدیریت سود انجام شده است، نتایج نشان می‌دهد که محرک‌هایی همچون قراردادهای بدهی، طرح‌های پاداش، ساختار مالکیت و هزینه‌های سیاسی از مهمترین محرک‌های مدیریت سود هستند [۱۴]. از انگیزه‌های مدیریت سود، کاهش خطای پیش‌بینی سود در دوره جاری و آتی است. مدیران علاقه‌مندند که پیش‌بینی‌های آنها در رابطه با سود بودجه شده تحقق یابد، چنانچه این امر محقق

نشود، مدیران با استفاده از ابزارهایی سود را مدیریت می‌کنند. پژوهشگران رابطه مثبت بین قیمت سهام و خطای پیش‌بینی مدیریت را اثبات کرده و بیان می‌کنند که خطاهای پیش‌بینی مدیران از دیدگاه سرمایه‌گذاران دارای ارزش اقتصادی است. چنانچه سودها از مبلغ پیش‌بینی شده کمتر باشد، احتمالاً قیمت سهام شرکت کاهش خواهد یافت [۱]. برخی از پژوهشگران نیز به شواهدی دست یافتند که نشان می‌دهد، هنگامی که عملکرد فعلی شرکت نسبت به عملکرد مورد انتظار ضعیف باشد، مدیران شرکت تمایل دارند تا از طریق اقلام تعهدی به هموارسازی سود پردازند و سودهای آتی را به دوره جاری منتقل کنند، همچنین هنگامی که عملکرد جاری شرکت نسبت به عملکرد مورد انتظار بهتر باشد، مدیران درصددند تا از طریق اقلام تعهدی کاهنده سود، سود را برای دوره‌های آتی ذخیره کنند، این موضوع بدین معناست که شرکتها سودهای خود را در دوران مساعد کاهش داده تا بتوانند در دوران نامساعد، سود را افزایش دهند [۱۳].

در این مطالعه، عدم اطمینان اطلاعاتی واحد تجاری با معیارهای تغییرپذیری بازده سهام، پراکندگی و خطای پیش‌بینی سود هر سهم، اندازه‌گیری می‌شود. تغییرپذیری بازده سهام، مستقیماً عدم اطمینان به ارزش-گذاری سهام را اندازه‌گیری می‌کند و پراکندگی و خطای پیش‌بینی سود هر سهم نیز، عدم دقت یا میزان پراکندگی در برآورد عملکرد آتی شرکت را نشان می‌دهد.

با عنایت به موارد مذکور چگونگی تأثیرگذاری اطلاعات منتشر شده توسط مدیریت شرکتها درخصوص ارزش‌گذاری سهام و همچنین در خصوص سود پیش‌بینی شده، تحت تأثیر کیفیت و قابلیت اطمینان اطلاعاتی می‌باشد. حسابرسی به‌عنوان بخشی از نظام راهبری شرکت، می‌تواند نقش مهمی در اعتباربخشی و حصول اطمینان از کیفیت اطلاعات ارائه شده توسط مدیریت به بازار سرمایه، داشته باشد. حسابرسی به‌عنوان یک سازوکار نظارتی می‌تواند باعث بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری و ازجمله سود حسابداری، با استفاده از کاهش تفاوت بین وقایع اقتصادی گزارش شده و شرایط اقتصادی موجود گردد. نتایج تحقیقات نشان داده است که حسابرسی با کیفیت بالا، باعث کاهش مدیریت سود شده و همچنین باعث کاهش میزان خطای اندازه‌گیری سهوی مدیریت در سنجش سود می‌گردد. یکی از این عوامل تأثیرگذار، طول دوره‌ی تصدی حسابرسی می‌باشد که با نتایج متضاد و در قالب دو فرضیه "تخصیص حسابرسی" و "استقلال حسابرسی" ارائه شده است. فرضیه تخصیص حسابرسی بر این باور است که با افزایش طول دوره تصدی حسابرسی، کیفیت حسابرسی افزایش یافته که سبب کاهش عدم اطمینان اطلاعاتی می‌گردد و همچنین فرضیه استقلال حسابرسی، باعث کاهش کیفیت حسابرسی شده که در نتیجه، سبب افزایش عدم اطمینان اطلاعاتی می‌گردد. نتایج

تحقیقات انجام شده در خصوص چگونگی تأثیر طول دوره تصدی حسابرسی بر کیفیت حسابرسی و در نهایت بر عدم اطمینان اطلاعاتی، شواهد مختلفی را برای هر دو نظریه فراهم آورده است.

تحقیقاتی که با افزایش طول دوره تصدی حسابرسی نشان‌دهنده کاهش کیفیت حسابرسی یا به عبارتی افزایش عدم اطمینان اطلاعاتی بوده‌اند، عبارتند از:

چویی و دوگار (۲۰۰۵) نشان دادند با افزایش دوره تصدی، تمایل حساب‌برسان به انتشار گزارش حاوی شرط تدوam فعالیت کاهش می‌یابد. کاپلی و دوسه (۱۹۹۳) نیز دریافتند، حسابرسی‌های زیر استاندارد با افزایش دوره تصدی افزایش می‌یابد. داویس و همکاران (۲۰۰۹) به رابطه مثبت بین طول دوره تصدی حسابرسی و سطح اقلام تعهدی غیرنرمال دست یافتند. نتایج تحقیق وانسترالن (۲۰۰۰) حاکی از این موضوع است که همکاری-های بلندمدت حسابرسی و صاحبکار، احتمال صدور گزارش مقبول از سوی حساب‌برسان را افزایش می‌دهد. مایرس و همکاران (۲۰۰۳) نشان دادند که در شرکتهای با دوره تصدی حسابرسی بلندمدت، احتمال بیشتری برای مدیریت بیش از واقع سود و انحراف سود وجود دارد. نتایج تحقیقات باتز و همکاران (۱۹۸۲) نشان می‌دهد قضاوت حساب‌برسان تحت تأثیر روابط بلندمدت حسابرسی و صاحبکار است. استنلی و دیزورت (۲۰۰۷) نشان دادند که با افزایش دوره تصدی احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی کاهش می‌یابد.

همچنین تحقیقاتی که با افزایش طول دوره تصدی حسابرسی نشان‌دهنده افزایش کیفیت حسابرسی یا به عبارتی کاهش عدم اطمینان اطلاعاتی بوده‌اند عبارتند از: پیر و اندرسون (۱۹۸۴) نشان دادند احتمال طرح دعاوی حقوقی علیه حساب‌برسان در سال‌های ابتدایی کار حساب‌برسان افزایش می‌یابد. جانسون و همکاران (۲۰۰۲) نشان دادند که قدرمطلق سطح اقلام تعهدی غیرنرمال در طی سال‌های اولیه تصدی حسابرسی بالاتر از سال‌های پایانی است. والکر و همکاران (۲۰۰۱) نیز مشاهده کردند که نرخ شکست‌های حسابرسی در روابط طولانی حسابرسی - صاحبکار کمتر است. گل و همکاران (۲۰۰۹) نشان دادند که کیفیت سود در سال‌های اولیه دوره تصدی حسابرسی پایین است. ناگی و کارسلو (۲۰۰۴) به این نتیجه دست یافتند که احتمال گزارشگری متقلبانه در سال‌های اولیه کار حسابرسی بیشتر است. گوش و مون (۲۰۰۵) مشاهده کردند کیفیت حسابرسی با افزایش دوره تصدی بهبود می‌یابد.

در ایران نیز تحقیقاتی به شرح زیر صورت گرفته است:

آقایی و اردکانی (۱۳۹۱) کیفیت حسابرسی را بر مدیریت سود بررسی نمودند، آنها برای کیفیت حسابرسی از شاخص تخصص صنعت استفاده نمودند، نتایج تحقیق آنها حاکی از آن است که شرکتهای دارای حسابرسی

متخصص در صنعت، دارای سطح مدیریت اقلام تعهدی اختیاری پایین تری می‌باشند. رجبی (۱۳۸۵) نشان می‌دهد که حضور طولانی مدت حسابرس در کنار صاحبکار موجب ایجاد تمایلاتی برای حفظ و رعایت نقطه نظرات مدیریت صاحبکار می‌شود، وضعیتی که استقلال و بی‌طرفی او را محدود می‌کند. کرمی و بذرافشان (۱۳۸۸) در مطالعه خود نشان دادند که با افزایش دوره تصدی، محافظه کاری نیز افزایش می‌یابد و چرخش اجباری حسابرس اثر معکوس بر روی محافظه کاری سود دارد. کاشانی‌پور و همکاران (۱۳۹۱) به این نتیجه دست یافتند که بین اقلام تعهدی اختیاری و دوره تصدی حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مجتهدزاده و آقایی (۱۳۸۳) عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل را بررسی نمودند، در این مطالعه سیزده عامل شناسایی شده مؤثر بر کیفیت حسابرسی آورده شده و همچنین دیدگاه‌های استفاده‌کنندگان و حسابرسان مستقل نیز بررسی شده است. عرب‌صالحی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند که رفتارهای حرفه‌ای کاهنده کیفیت حسابرسی تحت تأثیر درک حسابرس از اجرا یا نقض قرارداد روانی و یا تعهدات عاطفی سازمانی قرار نمی‌گیرد. نمازی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند که بین مدیریت سود و دوره تصدی حسابرس رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌های تحقیق

براساس شواهد موجود درخصوص چگونگی رابطه بین طول دوره تصدی حسابرسی و عدم اطمینان اطلاعاتی و همچنین دلایل اشاره شده در مبانی نظری تحقیق و با توجه به معیارهای ارزیابی ویژگی عدم اطمینان اطلاعاتی، فرضیه‌های تحقیق طراحی شده است. معیارهای ارزیابی عبارتند از: پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم، خطای پیش‌بینی سود هر سهم و تغییرپذیری بازده سهام. بنابراین فرضیه‌های تحقیق به صورت زیر ارائه می‌گردد:

۱. بین طول دوره تصدی حسابرسی و پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۲. بین طول دوره تصدی حسابرسی و خطای پیش‌بینی سود هر سهم رابطه معنی‌دار وجود دارد.

روش تحقیق

این تحقیق برحسب هدف، تحقیقی کاربردی و براساس چگونگی جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی می‌باشد. با توجه به دسته‌بندی‌های مختلف تحقیقات توصیفی، تحقیق حاضر از نوع همبستگی می‌باشد. در این تحقیق برای

آزمون وجود رابطه بین متغیرها و همچنین معنادار بودن مدل ارائه شده برای توضیح متغیر وابسته، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. برای این منظور مدل تحقیق به صورت زیر طراحی شده است:

$$ForecastDispersion_{it} = \alpha_{it} + \alpha_1 Time + \alpha_2 Big + \alpha_3 Leverage + \alpha_4 Ln.volume + \alpha_5 Ln.Invar + \alpha_6 Ln.TA + \alpha_7 Loss + \alpha_8 New + \alpha_9 OPin + \alpha_{10} Turnover + \alpha_{11} RoA$$

$$ForecastError_{it} = \alpha_{it} + \alpha_1 Time + \alpha_2 Big + \alpha_3 Leverage + \alpha_4 Ln.volume + \alpha_5 Ln.Invar + \alpha_6 Ln.TA + \alpha_7 Loss + \alpha_8 New + \alpha_9 OPin + \alpha_{10} Turnover + \alpha_{11} RoA$$

$$ReturnVolatility_{it} = \alpha_{it} + \alpha_1 Time + \alpha_2 Big + \alpha_3 Leverage + \alpha_4 Ln.volume + \alpha_5 Ln.Invar + \alpha_6 Ln.TA + \alpha_7 Loss + \alpha_8 New + \alpha_9 OPin + \alpha_{10} Turnover + \alpha_{11} RoA$$

Forecast Dispersion = پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم (انحراف معیار سود هر سهم پیش‌بینی شده در بودجه و تعدیلات صورت گرفته در سال t)

Forecast Error = خطای پیش‌بینی سود هر سهم (تفاوت بین سود هر سهم پیش‌بینی شده اولیه و واقعی در سال t)

Return volatility = تغییرپذیری بازده (انحراف معیار بازده‌های ۳ ماهه در طول سال t، با توجه به اینکه شرکتها موظف به ارائه گزارش‌های ۳ ماهه هستند)

Time = دوره تصدی حسابرس (تعداد سال‌هایی که حسابرس در استخدام یک شرکت واحد است)

Big = کیفیت حسابرس (اگر حسابرس سازمان حسابرسی باشد، یک در غیراین صورت صفر)

Leverage = اهرم (نسبت کل بدهی‌های بلندمدت به کل دارائی‌ها)

Ln Volum = لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه

Ln Invar = پیچیدگی حسابرس (لگاریتم مجموع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا)

LnTA = اندازه واحد مورد رسیدگی (لگاریتم مجموع دارائی‌ها)

Loss = زیان (اگر صاحب کار سال گذشته زیان گزارش کرده باشد یک در غیر این صورت صفر)

New = تغییر حسابرس (اگر حسابرس تغییر کرده باشد، یک در غیراین صورت صفر)

OPin = اظهارنظر حسابرس (برای اظهارنظر مقبول حسابرس یک در غیر این صورت صفر)

Turnover = میانگین نسبت گردش معاملات روزانه (نسبت گردش روزانه برابر با حجم معاملات روزانه

تقسیم بر سهام در دست سهامداران)

RoA = بازده دارایی‌ها (نسبت سود قبل از بهره و مالیات به کل دارایی‌ها)

روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

برای گردآوری اطلاعات در خصوص تبیین ادبیات موضوع پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده شده و به‌منظور دستیابی به اطلاعات موردنیاز جهت پردازش فرضیه‌های پژوهش، از اطلاعات موجود در نرم‌افزار شرکت ره‌آورد نوین و بررسی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با مراجعه به سایت رسمی بورس اوراق بهادار تهران استفاده شده است. در این مرحله پس از جمع‌آوری داده‌های آماری، برای جمع‌بندی و محاسبات مورد نیاز از نرم‌افزار Excel و Eviews 6 استفاده شده است.

در این پژوهش، مطابق اکثر مطالعات برای ارزیابی محتوای اطلاعاتی حسابداری، از ضریب تعیین و ضرایب رگرسیون استفاده شده است. در این پژوهش از الگوی پانل با داده‌های متوازن ۲ استفاده شده است، یعنی متغیرها، تلفیقی از داده‌های سری زمانی و داده‌های مقطعی هستند و برای هر شرکت نمونه، دوره زمانی مورد بررسی مشابه است. مدل‌های پژوهش، با روش حداقل مربعات تعمیم یافته در چارچوب مقطعی توزینی ۴ تخمین زده شده است. به‌طور کلی، حداقل مربعات تعمیم یافته، همخطی بین جملات پسماند را کنترل می‌کند که وقتی حداقل مربعات تعمیم یافته در چارچوب رگرسیون‌های به‌ظاهر نامرتب از نظر زمانی استفاده شود، ناهمسانی واریانس را بین نمونه‌های مقطعی مختلف، کنترل می‌نماید و آثار ثابت زمانی، ویژگی‌های خاص هر نمونه را در نظر می‌گیرد. در صورت وجود ناهمسانی واریانس به‌منظور رفع آن از روش وایت استفاده شده است. به‌منظور تعیین همخطی بین متغیرهای مستقل از آزمون عامل تورم واریانس استفاده می‌شود. در صورتی که مقدار آماره بین ۱ و ۵ باشد، مشکل همخطی وجود ندارد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری در این تحقیق شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به استثنای شرکتهای فعال در حوزه بانکی و موسسات مالی است که دارای شرایط زیر باشند:

- ۱- طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ حسابرس خود را تغییر داده باشند.
- ۲- سال مالی آنها به پایان اسفند ماه ختم شود.
- ۳- بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ تغییر سال مالی نداشته باشند.

۴- اطلاعات مورد نیاز شرکتها در دسترس باشند.

با توجه به موارد مذکور تعداد ۵۶ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ که دارای شرایط فوق بودند به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج توصیفی نمونه تحقیق در جدول ۱، آورده شده است. با توجه به اطلاعات توصیفی نمونه میانگین طول دوره تصدی حسابرسی ۴/۸۲ سال می‌باشد که بیشتر از ۴ سال دوره چرخش اجباری تعیین شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار می‌باشد حداقل دوره تصدی ۱ سال و حداکثر دوره تصدی ۱۱ سال می‌باشد.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	کمترین	بیشترین	میانه	میانگین	
۶/۳۰	۱/۷۸	۱۱۸	۰/۰۰	۶۲۱	۷۲	۱۰۶	پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم
۲۱	۱/۹۷	۴۷۱	-۲۰۵۶	۳۵۰۹	۱۹	۴۱/۷۳	خطای پیش‌بینی سود هر سهم
۶/۰۱	۱/۵۳	۴/۱۵	۰/۰۰	۲۲/۸	۴/۶۴	۵/۷۳	تغییرپذیری بازده
۲/۱۲	۰/۳۷	۲/۸۵	۱/۰۰	۱۱	۴	۴/۸۲	دوره تصدی حسابرسی
۱/۳۰	۰/۵۴	۰/۴۸	۰/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰	۰/۳۷	کیفیت حسابرسی
۲/۷۲	-۰/۰۴	۰/۱۶	۰/۲۵	۱/۱۲	۰/۶۵	۰/۶۵	اهرم
۳/۲۹	-۰/۴۵	۲/۸۲	۱۳/۹	۲۹/۱	۲۳/۰۷	۲۲/۷	لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه
۴/۰۸	۰/۰۶	۱/۳	۸/۱	۱۵/۹	۱۱/۹	۱۱/۸	پیچیدگی حسابرسی
۲/۹۱	۰/۴۱	۱/۳۹	۹/۸۰	۱۶/۴۴	۱۲/۶۲	۱۲/۶۲	اندازه واحد مورد سیدگی
۵۹	۷/۶۲	۰/۱۳	۰/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۲	زیان
۲/۸۳	۱/۹۶	۰/۳۶	۰/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۵	تغییر حسابرسی
۱/۳۸	۰/۶۲	۰/۴۸	۰/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰	۰/۳۵	اظهار نظر حسابرسی
۹/۳۸	۲/۴۷	۰/۲۱	۰/۰۰	۱/۱۴	۰/۰۶	۰/۱۴	میانگین نسبت گردش معاملات روزانه
۳/۶۵	۰/۴۳	۰/۱۱	-۰/۱۵	۰/۵۴	۰/۱۵	۰/۱۶	بازده دارایی‌ها

در جدول ۲، ماتریس همبستگی پیرسون بینمتغیرهای مدل تحقیق گزارش شده است. بررسی همبستگی میان متغیرهای مستقل نشان می‌دهد که میان متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود ندارد که بیانگر عدم وجود خودهمبستگی میان این متغیرهاست.

جدول ۲: ماتریس همبستگی

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم	۱/۰۰													
خطای پیش‌بینی سود هر سهم	۰/۱۳	۱/۰۰												
تغییرپذیری بازده	۰/۱۱	-۰/۱۳	۱/۰۰											
دوره تصدی حسابرس	-۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۹	۱/۰۰										
کیفیت حسابرس	۰/۱۴	۰/۰۷	۰/۱۴	۰/۳۸	۱/۰۰									
اهرم	۰/۱۴	-۰/۰۸	۰/۱۰	-۰/۱۰	۰/۰۲	۱/۰۰								
لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه	۰/۱۹	۰/۱۰	۰/۱۶	۰/۰۰	۰/۰۹	۰/۰۴	۱/۰۰							
پیچیدگی حسابرس	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۱۶	۰/۲۶	۰/۲۳	۰/۱۶	۱/۰۰						
اندازه واحد مورد رسیدگی	۰/۰۷	۰/۱۳	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۱۶	۰/۱۷	۰/۲۳	۰/۸۸	۱/۰۰					
زیان	-۰/۰۳	۰/۰۷	-۰/۰۳	-۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۱۳	-۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۰۱	۱/۰۰				
تغییر حسابرس	-۰/۰۴	-۰/۰۳	-۰/۱۰	-۰/۴۲	-۰/۲۸	-۰/۰۷	۰/۰۲	-۰/۰۴	-۰/۰۱	۰/۱۱	۱/۰۰			
اظهارنظر حسابرس	-۰/۰۷	-۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۹	-۰/۰۳	-۰/۲۳	-۰/۰۵	-۰/۱۴	-۰/۱۶	۰/۰۴	۰/۰۰	۱/۰۰		
میانگین نسبت گردش معاملات روزانه	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۱۶	-۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۸۵	-۰/۲۱	-۰/۱۶	-۰/۰۴	۰/۰۴	-۰/۱۱	۱/۰۰	
بازده دارایی‌ها	-۰/۰۵	-۰/۳۱	۰/۰۴	-۰/۰۲	-۰/۰۱	-۰/۲۸	۰/۳۵	-۰/۰۳	-۰/۱۱	-۰/۱۱	-۰/۰۴	۰/۲۵	۰/۲۳	۱/۰۰

آزمون فرضیه اول

نتایج مربوط به آزمون فرضیه اول در جدول ۳ آورده شده است. با توجه به احتمال آماره t متغیر پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم (۰/۰۲)، فرضیه اول در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می‌گردد، به عبارتی بین دوره تصدی حسابرسی و پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان یکی از متغیرهای عدم اطمینان اطلاعاتی رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که افزایش دوره تصدی حسابرسی، عدم اطمینان اطلاعاتی را کاهش می‌دهد.

جدول ۳: نتایج آزمون فرضیه اول

متغیر وابسته: پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم			
متغیر	ضریب	احتمال آماره t	آماره VIF
مقدار ثابت	-۶۹/۴	۰/۰۰۰	
دوره تصدی حسابرسی	-۲/۹۷	۰/۰۲	۱/۴۸
کیفیت حسابرسی	۲۱/۱۹	۰/۰۳	۱/۴۴
اهرم	۱۴۸	۰/۰۰	۱/۳۷
لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه	۵/۹	۰/۰۰	۲/۱۷
پیچیدگی حسابرسی	۸/۷۵	۰/۲۴	۵/۶
اندازه واحد مورد رسیدگی	-۱۰/۷۴	۰/۱۰	۵/۷
زیان	۳۷/۲	۰/۶۷	۱/۰۸
تغییر حسابرسی	-۱۱/۸	۰/۳۱	۱/۲۷
اظهار نظر حسابرسی	-۱۱/۹	۰/۱۱	۱/۲
میانگین نسبت گردش معاملات روزانه	-۲/۲۴	۰/۹۵	۱/۸۴
بازده دارائیه‌ها	-۷۶/۷	۰/۰۸	۱/۵۸
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۲۱		
آماره F	۴/۶۶		
احتمال آماره F	۰/۰۰		
آماره دوربین واتسون	۱/۶۵		

همچنین در بین متغیرهای کنترل، متغیرهای کیفیت حسابرس، اهرم و لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنادار و مثبت با متغیر وابسته پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم دارند. با توجه به احتمال آماره F ، کل مدل رگرسیون مربوط به فرضیه اول در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. آماره دورین واتسون هم دلالت بر عدم وجود خود همبستگی بین متغیرها دارد. آماره VIF نیز حاکی از عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه اول مبنی بر وجود رابطه معنادار بین طول دوره تصدی حسابرسی و پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان معیار عدم اطمینان اطلاعاتی را نمی‌توان رد کرد.

آزمون فرضیه دوم

با توجه به نتایج مربوط به آزمون فرضیه دوم که در جدول ۴ آورده شده است متغیر مستقل دوره تصدی حسابرسی در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنادار و معکوسی با متغیر وابسته خطای پیش‌بینی سود هر سهم دارد، به عبارتی فرضیه دوم در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می‌گردد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که افزایش در طول دوره تصدی حسابرسی، عدم اطمینان اطلاعاتی را کاهش می‌دهد. در بین متغیرهای کنترل، متغیرهای اظهارنظر حسابرس، میانگین نسبت گردش معاملات روزانه و بازده دارایی‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنادار و منفی با متغیر وابسته خطای پیش‌بینی سود هر سهم دارند و همچنین متغیرهای اهرم، لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه و زیان شرکت صاحبکار در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنادار و مثبتی با متغیر وابسته خطای پیش‌بینی سود هر سهم دارند. با توجه به احتمال آماره F ، کل مدل رگرسیون مربوط به فرضیه دوم در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. آماره دورین واتسون هم دلالت بر عدم وجود خودهمبستگی بین متغیرها دارد. آماره VIF نیز حاکی از عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل می‌باشد. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه دوم مبنی بر وجود رابطه معنادار بین دوره تصدی حسابرسی و خطای پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان متغیر عدم اطمینان اطلاعاتی را نمی‌توان رد کرد.

جدول ۴: نتایج آزمون فرضیه دوم

متغیر وابسته: خطای پیش‌بینی سود هر سهم			
متغیر	ضریب	احتمال آماره t	آماره VIF
مقدار ثابت	-۳۵۵	۰/۰۸	
دوره تصدی حسابرس	-۸/۹۸	۰/۰۱	۱/۴۸

۱/۴۴	۰/۲۹	-۴۴/۳۲	کیفیت حسابرس
۱/۳۷	۰/۰۰	۲۵۹	اهرم
۲/۱۷	۰/۰۰	۲۵/۶	لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه
۵/۶	۰/۸۶	۵/۹	پیچیدگی حسابرس
۵/۷	۰/۷۵	۱۱/۴	اندازه واحد مورد رسیدگی
۱/۰۸	۰/۰۴	۹۹/۴	زیان
۱/۲۷	۰/۴۱	-۲۸	تغییر حسابرس
۱/۲	۰/۰۳	-۵/۶۹	اظهار نظر حسابرس
۱/۸۴	۰/۰۴	-۲۱۴	میانگین نسبت گردش معاملات روزانه
۱/۵۸	۰/۰۰	-۸۷۸	بازده دارائی‌ها
	۰/۱۹		ضریب تعیین تعدیل شده
	۳/۸۷		آماره F
	۰/۰۰		احتمال آماره F
	۱/۶۸		آماره دوربین واتسون

نتیجه گیری و پیشنهادات

طبق نتایج مربوط به آزمون فرضیه اول با توجه به احتمال آماره t بین دوره تصدی حسابرسی و پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان یکی از متغیرهای عدم اطمینان اطلاعاتی رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که افزایش دوره تصدی حسابرسی، عدم اطمینان اطلاعاتی را کاهش می‌دهد. همچنین در بین متغیرهای کنترل، متغیرهای کیفیت حسابرس، اهرم و لگاریتم میانگین حجم معاملات روزانه رابطه معنادار و مثبت با متغیر وابسته پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم دارند. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه اول مبنی بر وجود رابطه معنادار بین طول دوره تصدی حسابرسی و پراکندگی پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان معیار عدم اطمینان اطلاعاتی را نمی‌توان رد کرد.

با توجه به نتایج مربوط به آزمون فرضیه دوم دوره تصدی حسابرسی رابطه معنادار و معکوسی با متغیر وابسته خطای پیش‌بینی سود هر سهم دارد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که افزایش در طول دوره تصدی حسابرسی، عدم اطمینان اطلاعاتی را کاهش می‌دهد. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه دوم مبنی بر

وجود رابطه معنادار بین دوره تصدی حسابرسی و خطای پیش‌بینی سود هر سهم به‌عنوان متغیر عدم اطمینان اطلاعاتی را نمی‌توان رد کرد.

نتایج این تحقیق مطابق با نتایج تحقیقات پیر و اندرسون، جانسون و همکاران، والکر و همکاران، گل و همکاران، ناگی و کارسلو، گوش و مون، رجبی، کرمی و بذرافشان، کاشانی‌پور و همکاران، نمازی و همکاران، می‌باشد. و مخالف با نتایج تحقیقات چویی و دوگاو، کاپلی و دوسه، داویس و همکاران، وانسترالین، مایرس و همکاران، باتز و همکاران، استنلی و دیزورت، می‌باشد.

همچنین موضوعات زیر برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌گردد:

۱. تکرار پژوهش با تفکیک دوره تصدی حسابرسی به دوره‌های زمانی مختلف
۲. بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسی و تغییرات سودآوری
۳. بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر محافظه‌کاری مدیران

منابع و مأخذ:

- [۱] ابراهیمی، کردلر، ذاکری، حامد. (۱۳۸۸)، "بررسی مدیریت سود با استفاده از فروش دارایی‌ها"، تحقیقات حسابداری، صص ۱۲۲-۱۳۵.
- [۲] آقای، محمدعلی، ناظمی اردکانی، مهدی. (۱۳۹۱)، "تخصص حسابرسان در صنعت و مدیریت اقلام تعهدی اختیاری"، دانش حسابرسی، سال دوازدهم، شماره ۴۶، صص ۴-۱۷.
- [۳] رجبی، روح‌اله. (۱۳۸۵)، "چالش‌های تعویض حسابرسان"، مجله حسابدار رسمی، شماره ۸ و ۹، صص ۵۳-۶۲.
- [۴] عرب‌صالحی، مهدی، کاظمی، جواد، ذولفعلی‌زاده، مهرداد. (۱۳۹۰)، "بررسی رفتارهای کاهنده کیفیت حسابرسی از دیدگاه قرارداد روانی و تعهدات عاطفی سازمانی"، مجله دانش حسابداری، سال دوم، شماره ۵، صص ۱۲۷-۱۴۷.
- [۵] کاشانی‌پور، محمد، مران‌جوری، مهدی، مشعشی، سیدمحمد. (۱۳۹۱). "بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسان و اقلام تعهدی اختیاری"، دهمین همایش ملی حسابداری دانشگاه الزهراء، صص ۸۵-۱۰۰.
- [۶] کرمی، غلامرضا، بذرافشان، آمنه. (۱۳۸۸). "بررسی رابطه دوره تصدی حسابرسان و گزارشگری سودهای محافظه‌کارانه در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه بورس اوراق بهادار، سال دوم، شماره ۷، صص ۵۵-۸۰.

- [۷] مجتهدزاده، ویدا، آقایی، پروین. (۱۳۸۳)، "عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، سال یازدهم، شماره ۳۸، صص ۵۳-۷۶.
- [۸] نمازی، محمد، بایزیدی، انور، جبارزاده، سعید. (۱۳۹۰)، "بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مجله تحقیقات حسابداری، شماره ۹، صص ۴-۲۱.
- [9] Bates, H.L, Ingram, R.W, Reckers, M.J, (1982). "Auditor client affiliation: The impact on materiality". *Journal of Accountancy*, 60-65.
- [10] Choi, J.H, Doogar, R. (2005). "Auditor tenure and audit quality: evidence from going-concern qualifications issued during 1996-2001". Working Paper, Hong Kong University of Science and Technology, University of Illinois at Urbana- Champaign.
- [11] Copley P. and Doucet M.S. (1993). "Auditor Tenure, Fixed Fee Contracts, and the Supply of Substandard Single Audits". *Public Budgeting & Finance*, Vol.13, Issue 3, pp.23-36.
- [12] Davis, RL. Soo, B.S. and Trompeter, G. M. (2009). "Auditor tenure and ability to meet or beat earning forecasts", *Contemporary Accounting Research*, No: 26, pp: 517-548.
- [13] De Fond M. L., Park C. W. (1997). "Smoothing Income in Anticipation of Future Earnings". *Journal of Accounting and Economics*; 23: 115-139.
- [14] Dechow P.M., Sloan R., Sweeny, A. (1995). *Detecting Earnings Management*. *The Accounting Review*; 70(2): 193-225.
- [15] Francis J., R. La Fond, P., and Schipper K. (2004). *Costs of Equity and Earnings Attributes*. *The Accounting Review*; 79: 967-1010.
- [16] Ghosh A. and Moon D. (2005). "Auditor Tenure and Perceptions of Audit Quality". *The Accounting Review*, Vol. 80, Issue 2, pp. 585-612.
- [17] Gul, F.A., Fung S.Y, and Jaggi B.L. (2009). "Earning quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors", industry expertise. *Journal of Accounting and Economics*, No 47, pp: 265- 280.
- [18] Johnson V.E., Khurana I.K. and Reynolds J.K. (2002). "Audit- firm tenure and the quality of financial Reports". *Contemporary Accounting Reserch*, Vol. 19, Issue 4, pp: 637- 660.
- [19] Myers J.N., Myers L.A. and Omer C.T. (2003). "Exploring the Term of the Auditor-client relationship and the quality of Earnings: A case for Mandatory Auditor rotation?". *The Accounting Review* ,Vol. 78, Issue 3, pp. 779-799.
- [20] Nagy A. (2005). "Mandatory audit firm turnover, financial reporting quality, and client bargaining power: the case of Arthur Andersen". *Accounting Horizons*, Vol. 19, Issue 2, pp. 51-68.
- [21] Pierre K. St and Anderson J.A. (1984). "An Analysis of the Factors Associated with Lawsuits Against Public Accountants". *The Accounting Review*, Vol. 59, Issue 2, pp.242-264.